

CZU:821.135.1.09

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1\(313\).04](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.1(313).04)

ORCID: 0000-0002-4903-4477

NINA CORCINSCHI

Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

EUGEN SIMION ȘI PROBA
REVIZUIRILOR ESTETICE

EUGEN SIMION AND THE TEST OF AESTHETIC REVISIONS

Abstract. In his volumes of *Fragments*, Eugen Simion resumes and blends his reflections on Romanian literature, culture and civilization. *The Fragments VI* tackles issues such as the aesthetics autonomy, the advantages and risks of revisions, the myths of the Romanian literature, the public and private morals of the writer, the limits of the compromise, the resistance through culture, etc. The plead for classics, the defense of great writers from the insults and the injustices of the day, the fight for the national values are part of a constant program of assuming everything that is *essential* and *sustainable* in the Romanian literature and culture. And it is a proof that the unwavering trust in the Romanian literature, doubled by the trust in the critic's vocation to work in the name of the aesthetic truth have remained intact over time in Eugen Simion's creation.

Keywords: revision, resistance, re-reading, aesthetic criterion, value redefinition.

Rezumat. În volumele sale de *Fragmente*, Eugen Simion reia și nuancează reflecțiile sale asupra literaturii, culturii și civilizației românești. *Fragmente VI* dezbat probleme, precum autonomia esteticului, avantajele și pericolele revizuirilor, miturile literaturii române, morala publică și privată a scriitorului, limitele compromisului, rezistența prin cultură etc. Pledoaria pentru clasici, apărarea marilor scriitori de injurii și nedreptățile zilei, lupta pentru valorile naționale se înscriu într-un program constant de asumare a tot ce este *esențial și durabil* în literatura și cultura română. Aceste reflecții și pledoarii reprezintă dovada faptului că, în creația lui Eugen Simion, încrederea nestrămutată în literatura română, dublată de încrederea în vocația criticului de a lucra în numele adevărului estetic au rămas intacte de-a lungul timpului.

Cuvinte-cheie: revizuire, rezistență, recitare, criteriu estetic, redefinire valorică.

Spirit totalizator, înzestrat cu vocația marilor sinteze și construcții critice, Eugen Simion rămâne și în seria *Fragmentelor* sale (8 la număr) un vizionar al întregului. Liniile de forță ale sistemului său critic se regăsesc cu ușurință în aceste

fragmente de reflecții asupra literaturii și culturii române, cu angrenajul lor de conexiuni sociale și politice. *Jurnalul public* și *jurnalul liric* depun mărturie despre profesiunea de credință a criticului, despre principiile sale etice și estetice, despre o viață pusă în slujba literaturii.

Ideile și credințele criticului – recurente și-n alte cărți – sunt, în *Fragmente VI* (Simion, 2009), nuanțate și repuse în discuție. Pledoaria pentru clasici, apărarea marilor scriitori de injurii și nedreptățile zilei, lupta pentru valorile naționale se înscriu într-un program constant de asumare a tot ce este *esențial și durabil* în literatura și cultura română. Toate aceste reflecții și pledoarii reprezintă dovada faptului că, în creația lui Eugen Simion, încrederea nestrămutată în literatura română, dublată de încrederea în vocația criticului de a lucra în numele adevărului estetic au rămas intacte de-a lungul timpului. Viziunea unei critici estetice, pe linie maiorescian-lovinesciană, păstrarea și promovarea marilor simboluri culturale și arhetipuri literare țin deopotrivă de o miză existențială și profesională. De dragostea pentru literatură. „Tot ceea ce am reușit să fac, am făcut cu ajutorul literaturii și tot ceea ce am devenit – am devenit prin și cu ajutorul literaturii”, mărturisea Eugen Simion în cuvântarea din 2018 de la Academia Română. Literatura poate salva ființa umană, în particular și societatea în general. Poate transforma viața unui om în destin. Poate salva societatea de impostură, de neantizare. O poate edifica național. Iată de ce criticul își asumă, în profesiunea sa, simbolul lui *Mercuriu*, care semnifică dăruirea fără rest unei cauze nobile, devotamentul pentru cultură și literatura de valoare. Iar locul său și-l găsește în *ariergarda avangardei*, de unde „să-i aștepte cu răbdare și cu spiritul deschis pe cei ce vin în literatură și să-i recitească și să-i redefiniească estetic pe cei care sunt deja în literatură” (Simion, 2009, p. 479).

Recitirea (con)textului și redefinirea estetică sunt jaloanele de bază care dau tonul și ordonează dezbaterile din *Fragmente VI* despre autonomia esteticului, avantajele și pericolele revizuirilor, miturile literaturii române, morala publică și privată a scriitorului, limitele compromisului, rezistența prin cultură etc.

Revizuirea estetică vs. revizuirea (u)morală

Problema revizuirilor este una esențială și recurentă în reflecțiile lui Eugen Simion. Procesul literar este supus în mod firesc și necesar reexaminărilor și ajustărilor de nuanță. Metodele de interpretare se modifică în timp, abordările capătă aspecte inedite, apar noi sensibilități critice și noi „monștri sacri” ai literaturii, ierarhia valorilor e într-o perpetuă evoluție. Până unde însă pot merge schimbările de optică, libertățile de interpretare? Adept al lovinescianismului, Eugen Simion consideră inevitabilă în exercițiul de revizuire a literaturii perspectiva estetică, care – în sistemul axiologic – nu poate fi substituită de alte perspective: etice, politice

sau etnice.

Ofensiva revizuirilor postdecembriste n-a fost însă una bazată pe criterii estetice. Criticul constată cu amărăciune că, după totalitarismele sec. XX, energiile critice s-au dezlănțuit într-un mod anarhic, înlocuind de multe ori analiza echilibrată cu pamfletul zeflemitor, analiza atentă și observația la rece cu revărsarea de umori. Clarificările contextuale n-au intrat în ecuația revizitării grăbite, furioase și revanșarde a trecutului. Criteriul estetic a fost considerat reductiv și chiar inoperant. Asistăm la o eroare de procedură, la o confuzie (voită?) de planuri, la intervertiri când elementele jenante, penibile din biografia unor mari scriitori iau în mod abuziv locul operei lor. Când cei care au pete accidentale în biografie (explicabile prin contextul social) sunt scoși la rampă, supuși oprobriului public și eliminați din literatură.

În această practică stradală, turbulențele justițiare exclud nuanțele. Nicolae Labiș și Nichita Stănescu devin „cobai ideologici”, Tudor Arghezi – specialist în „arta detractărilor și a șantajului discret”, Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihai Eminescu, Constantin Noica etc. sunt declarați „antisemiți”, Marin Preda apare drept un oportunist lipsit de talent și – culmea! – de noblețe artistică, din cauza obârșiei sale țărănești. La fel și George Călinescu, care-l scandalizează pe Adrian Marino pentru că ar fi un fiu de servitoare. Mai mult, din perspectiva revizionismului tribal, unele texte de-ale lui Călinescu ar conține ingrediente ale ideologiei ceaușiste și „teorii rasiste” și ar da o conotație mistificatoare ideii de specific național, ridicând la puterea superlativelor o literatură mediocră. Și mai gravă este culpa estetică care i se aduce marelui critic în legătură cu cedările din *Scrinul negru*. Dar putem judeca oare cu atâta ușurință, se întreabă Eugen Simion, un caz atât de special și tragic, putem face oare abstracție de faptul că a fost dat afară pentru totdeauna de la Universitate, că istoria a fost atât de potrivnică cu geniul său? Putem anula excepționalitatea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* pentru conformismele circumstanțiate istoric ale autorului? E de ordinul evidenței că nu! La fel, a vorbi deschis despre *Mitrea Cocor*, a lui Mihail Sadoveanu, nu e totuna cu a anula întreaga operă a scriitorului. Sau poemele de compromis ale lui Stănescu nu-l descalifică drept poet autentic, nu-i maculează opera în ansamblu. Una-i una, și alta-i alta. Criteriul moral nu poate fi un argument solid în situarea axiologică a unei opere. Rețin aici observația lui Marin Mincu de a ține cont de o cerință „metodologică” de disociere între „ipostaza «istorică» a individului *anagrafic* și aceea «metafizică» a creatorului de valori”. Astfel, „aplicând pedestru o metodă anecdotică, putem descoperi oricând nenumărate defecte, ascunse lașități și firești meschinării umane ce aparțin, documentat sau nu, chiar biografiei unora dintre scriitorii cei mai importanți!” (Mincu, 2009, p. 501).

În ceea ce privește perioada postcomunistă, e clar că detabuizările literare, denunțul canonizărilor politice etc. au fost necesare și utile. După decenii

proletcultiste de mistificare a literaturii, revizuirile sunt inevitabile pentru restabilirea de ierarhii și redefiniri axiologice. Istoria literară trebuie să ofere tabloul întreg, cu toate luminile și penumbrele sale. Dar acest proces de regândire atentă și judicioasă a trecutului e cazul să-l facă specialiștii, criticii și istoricii literari – consideră Eugen Simion –, nu jurnaliștii improvizați. Se cunosc bine efectele revizuirilor politice ale literaturii naționale de după 1944, declanșate de către ideologiile luptei de clasă marxist-leniniste, care au falsificat într-un mod extrem de toxic cultura românească. Problemele de axiologie literară nu pot fi lăsate pe seama detractorilor deghizați în spirite justițiare, care încearcă să răstoarne în mod tendențios sistemul de valori.

Eugen Simion rămâne pe pozițiile sale axiologice ferme în ceea ce privește autonomia esteticului. Valoarea operei, crede istoricul literar, nu trebuie confundată cu valoarea morală a omului ce o scrie. Revizuirea morală, când a funcționat în afara unui criteriu estetic, a sucombat în idiosincrazie și delațiune agresivă. În răfuială, crede Eugen Simion. „Cine a avut de plătit o poliță, o plătește pe această cale. O răfuială, o hărmălaie, o hărțuire stupidă și, în cele din urmă, inutilă pentru că, am spus de atâtea ori, pamfletul nu lămurește nimic când e vorba de un fenomen tragic în istorie” (Simion, 2009, p. 302).

De aceea, recursul la *metoda* Lovinescu, de a nu confunda eticul cu esteticul și etnicul, este esențial în discursul critic al lui Eugen Simion. Cumpănitor și prudent, criticul propune un *reglaj de nuanță* în ecuația autor – operă literară – context. Programul de revizuire trebuie să dispună de instrumente diferite în evaluarea biografiei autorului și a operei sale. În cazul *culpei estetice*, criticul trebuie să depisteze cum alterează aceasta substanța întregului, iar în cazul *culpei morale* – cât de mare e compromisul cu ideile, cât de grav a fost răul provocat. Trebuie să cunoaștem biografia politică a marilor scriitori, în numele restabilirii adevărului în istoria literară. În aceste condiții, criticul e obligat să fie „atent la circumstanțe, încercând să înțeleagă tragedia din interiorul unei istorii urâte, neignorând, mai ales, faptul esențial că acela care a acceptat un compromis regretabil este un poet important, poate un mare poet” (*ibidem*, p. 301). Opera literară însă se evaluează cu altă unitate de măsură – cu cea estetică. Doar aceasta poate depune mărturie despre valoarea operei. Așa cum un mare scriitor care a trădat politic nu poate fi disculpat prin importanța operei sale, nici opera, la rândul ei, n-ar trebui să poarte stigmatul biografiei autorului.

O altă confuzie ține de *biografia publică* și de *biografia intimă* a scriitorului. Căutarea prin viața intimă a scriitorului este o insanitate. „Una este culpa politică sau culpa morală (acestea pot interesa opinia publică) pentru că vin în atingere cu biografia publică a autorului și alta este biografia intimă a autorului. Pe aceasta din urmă nimeni nu este îndreptățit s-o cerceteze” (*ibidem*, p. 184).

Și nu ultima confuzie în interpretările de după '90 e între *ideologia autorului* și *creația lui*. Eugen Simion dă cel mai la îndemână exemplu – pe Mihai Eminescu, atacat la nesfârșit de contemporani pentru ideile sale politice. Precizarea criticului

e de nuanță, de receptare diferențiată a poetului și a publicistului. Din punct de vedere politic, Eminescu este un conservator, un antiliberal. Poezia acestui conservator însă a modernizat întreaga lirică a secolului.

Încercările de demolare a valorilor fundamentale sunt mereu sortite eșecului prin rezistența intrinsecă a acestora. Canonul se apără singur, remarca Ion Simuț în cartea sa *Literaturile române postbelice*: „nu sunt eu conservator, ci acest canon are inerția de a rezista, indestructibil. Eu nu am făcut decât să constat acest fenomen, care scapă celor cu o cultură literară precară” (Simuț, 2017, p. 466). Modificarea orizontului de așteptare al cititorului, mai cu seamă în contextul metamorfozelor psiho-culturale care se întâmplă după mari zguduiri istorice, încurajează „ambiițiile generaționiste” (Paul Cernat) sau chiar „infatuările generaționiste” (Ion Simuț) de a opera mutații în sistemul de valori. E un proces cât se poate de firesc de reglaj axiologic, de afirmare a noilor pretendenți la gloria literară prin exerciții de negare a predecesorilor. Efectul însă trebuie să fie constructiv, cu discernământ, nu distructiv, demolator, revanșard. În toate cazurile dificile, complexe, de ajustare corectă a raportului autorului cu opera și contextul, Eugen Simion propune autoritatea *judecății critice* și soluția metodologică: „a spune adevărul despre operă este mai important decât a interzice pe omul care a scris-o” (*ibidem*, p. 307).

Vânătoarea de mituri

Victimă a revizionismului tendențios de după anii '90 este și mitologia națională, adică valorile fixate în conștiința publică. Revenirea obligatorie (prin autorități instituționale) la clasici e percepută de unii critici ca „efervescentă mitogenetică” (E. Negrici) cu grave consecințe de „viol estetic”, de cultivare a „instinctului mimetic”, de manipulare a gustului estetic al cititorului și fundătură a conformismului etc. Au de pătimit și „avocații” modelelor clasicității. George Călinescu (ca și Tudor Vianu sau Vladimir Streinu) este repudiat pentru pledoariile lui în favoarea clasicismului, a „ceea ce este esențial, durabil, repetitiv în literatură”. Adică a ceea ce înțeleg cârtitorii prin „defazat” și „expirat”. În pusee pamfletare demagogice sunt înfierate miturile fondatoare ale literaturii române și se neagă cu o ușurință sfidătoare originalitatea și organicitatea literaturii române. Argumentul lui Eugen Simion este de bun-simț, imbatabil. Modelele nu sunt strivitoare decât pentru creatorii mediocri. Pentru scriitorii buni – sunt stimulative. Iar valoarea unei literaturi n-o decid epigonii penibili, scriitorii de duzină. A argumenta „toxicitatea modelelor” prin grafomanii imitatori este o eroare de metodă.

De fiecare dată, în astfel de exagerări și derapaje de interpretare, criticul avertizează despre confuzia planurilor. Autorul este substituit cu interpretul operei. Textul – cu seria de determinări și contexte extraestetice. Ce vină au autorii că sunt interpretați într-un fel sau altul? Ce vină o fi având aceste modele, repere înalte ale culturii naționale că devin victime ale unei retorici inflamante a epocii? Că inspiră spiritele clamoroase, demagogii, conjuncturiștii de toată mâna să fabrice slogane,

să producă maculatură? E acesta un motiv să ne dezicem de clasici? E ca și cum ai amenda un medicament nu pentru ceea ce tratează, ci pentru efectele secundare neînsemnate pe care le provoacă. Degringolada este inevitabilă, bâlciul este asigurat într-o cultură prin însăși dinamica crizei care bântuie orice epocă. Atitudinea festivistă, encomiastic-delirantă există, așa cum există și cea denigratoare, nihilistă. Acestea vor însoți în mod inevitabil procesul literar, ca un zgomot de fond și ca o consecință a imposturii, care este a istoriei (evacuarea ideologică a modelelor din cultură, totalitarismele de tot felul etc., care au impulsionat defulările zgomotoase), și nu a marilor scriitori. Ierarhia valorilor o asigură însă spiritele lucide, criticii și istoricii literari care impun simțul măsurii, rigoarea estetică, judecata de valoare. Criticul autentic „remarcând cearta dintre zelatorii și delatorii unei opere literare, nu dinamitează opera, ci face ceea ce trebuie: restabilește traiectoriile reale ale operei. Oricum, el nu trebuie să intre în panică din cauza miturilor (false) și complexelor de orice fel care, inevitabil, proliferază nu atât în literatură, cât în preajma ei” (*ibidem*, p. 154).

Cel mai expus demitizării furioase este, din punctul de vedere al lui Eugen Simion, mitul eminescian. Cu referire la Eminescu, criticul identifică câteva feluri de abuzuri în publicistica românească. Mai întâi, poetul servește drept pretext de pamflete pentru zeflemitorii de serviciu, care se declară sastisiți de „atăta Eminescu”. Mai apoi, devine victima adulatoarelor necritici, a „localiștilor fanatizați” care nu mai conțin cu clișeele encomiastice, dar și victima scepticilor internaționaliști, care se însoțesc cu argumente ideologice, numindu-l „xenofob” și „rasist”, într-o nedreaptă ignorare a circumstanțelor epocii în care a trăit. Astfel, pamfletul a înlocuit analiza, umorile au luat locul detașărilor obiective, revizuirea necesară pentru ajustările fenomenului literar la noi optici critice a devenit execuție publică. Adus la banca acuzațiilor și făcut responsabil de toată mitologia care-i poartă numele, Eminescu e înfierat că ar avea un rol distructiv asupra culturii noastre. Confuzia este de ordinul evidenței. Ce vină are poetul pentru existența acestor „scrântiți întru Eminescu”? – cum îi numește Eugen Negrici. Sau ce vină are Călinescu că i-au fost preluate și transformate în clișee cuvintele adevărate pe care le-a spus despre Eminescu?

Astfel de interpretări denotă o poziționare „pe lângă” subiect, semnaleză actul de a „pune strâmb chestiunea”. Ideea că miturile ne-ar ține într-o condiție de primitivism cultural și că trebuie să ne dezicem de ele, lui Eugen Simion i se pare complet aberantă. Și pe bună dreptate. Demolarea miturilor trebuie înlocuită cu *revizuirea* – adică interpretarea acestora din perspective hermeneutice noi, cu identificarea modului în care miturile reverberează estetic în literatura noastră de azi.

Toate aceste bătălii de idei pe care Eugen Simion le-a purtat de-a lungul timpului cu adversarii săi demonstrează faptul că criticul nu este nicidecum un spirit apolitic, neangajat în treburile cetății, așa cum i s-a imputat adesea. Apărând valorile naționale, exegetul desfășoară o acțiune cât se poate de

patriotică. Opera lui Eugen Simion își conține propria disidență. Recuperarea lui Eugen Lovinescu, în 1971, când criticul interbelic era încă izgonit din istoria literaturii de ideologia proletcultistă, este un act de curaj și demnitate critică. Studiul *Eugen Lovinescu, scepticul mântuit* pune problema rolului major pe care l-a avut Lovinescu în mutațiile de percepție estetică de după 1919 și îi restabilește locul binemeritat în ierarhia valorilor literare. Un act similar de disidență artistică se conține în studiile despre scriitorii din exil – întreprindere temerară pentru perioada de până la 1989. Apoi, promovând aceleași valori, vin cercetările academice de mare amploare coordonate și studiile de autor: *Dicționarul General al Literaturii Române*, colecția *Opere fundamentale*, de tip *Pleiade*, facsimilarea *Caietelor lui Eminescu* (visul lui Constantin Noica), *Enciclopedia literaturii române vechi*, trilogia despre *Ficțiunea jurnalului intim*, dipticul *Genurile biograficului*, seria *Scriitori români de azi* (o adevărată mană cerească pentru studenții filologi), studiile fundamentale despre marii scriitori – Mihai Eminescu, Ion Creangă, Eugen Lovinescu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran etc. – toate proiecte naționale de anvergură europeană.

Polemicile cu revizioniștii politizați pentru apărarea valorilor umaniste, a clasicilor, a scriitorilor de referință ai literaturii – sunt, în temei, proiecte edificatoare de cultură. Ce altceva sunt dacă nu construcții de interes național?

Șansele literaturii, rațiunile criticii

În viziunea lui Eugen Simion, literatura și critica se intercondiționează într-un mod organic. Critica, crede exegetul, va avea viitorul pe care îl va avea literatura română. E bine știut că o literatură bună va „crește”, negreșit, și interpreți pe potrivă. Raționamentele acestei meserii se sprijină, așadar, pe scriitorii mari și pe necesitatea de a-i aduce în conștiința publicului. De aceea, de „*răul de literatură*”, criticul se salvează prin scriitorii autentici. Încrederea în rostul criticului o alimentează literatura de calitate, modelele scriitoricești. „Așa se întâmplă ori de câte ori simt că existența devine insuportabilă și critica literară îmi pare o deșertăciune... Deschid opera unui clasic și spiritul meu, bolnav, copleșit de scepticism, își recapătă forțele, iar dorința de-a merge mai departe reînvie în mod spectaculos” (*ibidem*, p. 467). Criticul Andrei Țurcanu făcea o mărturisire similară despre faptul că n-a renunțat la scris în vreme de restriște, datorită literaturii de calitate: „întâlnirea cu o carte bună a însemnat pentru mine în continuare, ca întotdeauna, o revărsare a simțurilor, a emoțiilor și a gândului într-o jubilație unică, pură, inconfundabilă” (Țurcanu, 2020, p. 6). Încrederea în scriitură, învingerea „*răului de literatură*” (pe care o resimt mai cu seamă cei împătimiți de ea) nu pot fi întreținute decât prin modele, prin reprezentanții de vârf ai unei culturi, care inspiră spiritul și stimulează tensiunea creației. Repererele intelectuale și morale ale criticului au fost George Călinescu, Tudor Vianu, dar mai cu seamă Eugen Lovinescu. „Dacă este vorba de sacrificiu, demnitate, sensibilitate, iubire spirituală, deschidere spre cei ce vin în literatură,

receptivitate critică și un puternic, irepresibil sentiment de justiție în literatură, atunci este vorba de E. Lovinescu. De numele său se leagă toate aceste calități care asigură onoarea și forța disciplinei noastre: critica literară” (*ibidem*, p. 469). Din perspectiva acestei opțiuni critice, simbolul asumat de Eugen Simion – al lui Mercuțiu – se însoțește cu cel al lui Toma Necredinciosul. Credința nestrămutată în rostul literaturii se sprijină pe scepticismul inerent al criticului, care are mereu nevoie să verifice, să recitească, să revizuiască și să se convingă cu proprii ochi cum stau lucrurile.

Judecata bine cumpănită și echilibrul spiritului – calități ale lui Eugen Simion, remarcate de mai mulți critici, – sunt, dacă ne luăm după dezvăluirile criticului, nu neapărat un dat temperamental, ci țin mai curând de o disciplină a muncii, de principii deontologice ale scrisului. Astfel, criticul nu ascunde faptul că este un spirit neliniștit, o fire zbuciumată, un „anxios solar”. „Sunt un sentimental care-și stăpânește cât de cât bine anxietățile” (*ibidem*, p. 438). Literatura îi provoacă *smerenia estetică*, în definire proprie – *resemnarea estetică*. Criticul nu are rost să-și piardă vremea cu scrisul, dacă nu știe să se detașeze de raportul său cu autorul și să privească în text cu obiectivitate și simț al dreptății. E axiomatică afirmația sa: „criticului literar îi trebuie puțină umilință față de operă. Îi stă bine modestia, chiar dacă, în ființa noastră, orgoliul este gata să plesnească... Opera este prioritară și critica să facă bine să accepte, strategic, această prioritate. Chiar dacă, în secret, gândește că, fără el, opera rămâne un maldăr de foi mângălite...” (*ibidem*, p. 451).

În logica acestui program critic, textele lui Eugen Simion sunt probe de judecată atentă și chibzuită. Sfatul criticului către tineri este să nu lase idiosincraziile personale să le tulbure perspectiva dreaptă asupra operei – sfat legitimat prin propriul exemplu. Polemica echilibrată cu adversarii de idei, observațiile judicioase și afirmațiile de bun-simț ale preopinentului sunt remarcate și în cele mai aprige dispute. Eugen Simion nu se ferește să le aprecieze, așa cum nu ezită să demaște, cu o nedisimulată revoltă uneori, falsurile și manipulările din textele adversarilor. Pentru a apăra marii scriitori de atacurile nedrepte ale ideologilor cârtitori, criticul își pune la bătaie toată recuzita de argumente critice și de fiecare dată aduce lucrurile pe făgașul lor normal. Exegetul își păstrează și în cele mai aprinse discuții distincția gestului și eleganța exprimării, atenția maximă la detalii, luciditatea nealterată de nicio înfiorare emoțională.

Lectura lentă, „lectura gânditoare”, popasul în text, reflecția negrăbită în marginile semnificațiilor textului sunt jaloarele esențiale ale programului său critic. Scriind despre autorii din comunism, Eugen Simion și-a cultivat răbdarea de-a înțelege circumstanțele în care s-a manifestat un creator, de a surprinde cu finețe mișcările sinusoidale ale talentului într-o epocă ostilă spiritului liber. Doar printr-o abilă coordonare a criteriului estetic cu mișcările tectonice ale istoriei, operele comentate de critic s-au putut poziționa corect pe harta literaturii.

Reinventări necesare

În civilizația capricioasă a spectacolului, șansa unui critic de a-și păstra ceva din prestigiul de altă dată este, pe lângă rigoarea critică, *originalitatea creativă*. În fapt, visul unui critic e să devină un eminent „prozator de idei”, scrie Eugen Simion. Să fie citit pentru el însuși. Adică să aducă discursul critic la demnitatea literaturii: „uneori limbajul criticului are nevoie nu de panglici și ciucurași, nici de o bătă noduroasă, ci de un șal de mătase care să îmblânzească privirea cititorului” (*ibidem*, p. 451).

La marii creatori, imaginația ideilor se articulează (așa cum admiră criticul la Constantin Noica sau la Albert Thibaudet, Roland Barthes etc.) într-o narațiune care se ridică la rang de artă. În acest sens, pentru Eugen Simion, *lecția George Călinescu* asta a fost – timbrul personal al discursului, spectacolul ideilor. Sau *lecția Eugen Lovinescu*, judecat inițial printr-o optică împrumutată de la Ibrăileanu și admirat mai apoi pentru noutatea observațiilor critice și „calitățile stilului său percutant și artistic”. Iar *lecția lui Jean-Pierre Richard* (probată cu succes în *Dimineața poezilor*) face să palpate în subteranele textului *sensorium*-ul ființei, imaginarul simțurilor.

Lecția Eugen Simion – putem spune – continuă în mod creator spectacolul hermeneutic al înaintașilor prin subtilitatea analizei, percutanța ideii și rafinamentul expresiei. În cărțile sale, *simțul critic* al disocierilor fine și al judecăților de valoare ferme și probante se conjugă cu un admirabil *simț epic* care dezvoltă observația critică într-o demonstrație narativă originală. Volumele *Scriitori români de azi* se citesc ca narațiuni cu portretizări formidabile, cu impresionante volute interpretative și care, în timp, și-au păstrat intacte esențele critice prin surprinderea exactă a timbrului autentic al vocii autorului analizat și prin contextualizările fine, fără de care un scriitor *din acea vreme* nu poate fi receptat cu deplină înțelegere.

La fel studiul *Dimineața poezilor*, cu un discurs seducător, favorizat și de voluptățile temei, este o veritabilă *proză de idei*. Subtilitatea formulărilor, acuitatea observațiilor se articulează într-un neașteptat de savuros discurs despre poezia vechilor înaintași. Erudiția criticului se însoțește de simțire, empatia nu părăsește judecățile de valoare, textul este un discurs personalizat, am putea spune – un *poem critic*. Criticul adaptează o poetică demult apusă la sensibilitatea artistică a contemporanilor, împrăștează vocile poezilor cu inflexiuni moderne, îi aduce în orbita estetică a prezentului printr-un subtil act creator. Mai pot fi citați la fel plictisitorii, la prima vedere, Anton Pann, poezii Văcărești, Grigore Alexandrescu, Vasile Cârlova, Dimitrie Bolintineanu etc. după studiul lui Eugen Simion? Nu, cu siguranță! Trecuți prin laboratorul de creație al criticului, aceștia au devenit personaje moderne, de o sclipitoare vitalitate și de un subtil simț artistic.

Noile grile de lectură, provocările teoriilor moderne de interpretare reprezintă proba de erudiție și de creativitate pentru orice critic. Pentru Eugen Simion, literatura nu este (doar) o sumă de convenții și strategii teoretice. *Întoarcerea autorului* pune apăsător problema eliberării autorului din captivitățile teoretice. După experimentele structuraliste și poststructuraliste, după îndrăznețe aventuri ale

scriiturii, literatura ar trebui să redevină umanizatoare. Să iasă din discursul despre sine și să pună accentul pe om, pe dramele vieții, pe condiția umanului într-un timp al post-umanului, așa cum critica ar trebui să descopere „nu numai semnele, dar și sensurile textului...” (*ibidem*, p. 293). Se pare, astăzi cititorul nu mai poate fi întors la literatură prin experimente elitiste, prin *metaroman*, *roman autoreferențial*, ci prin substanța epicului. „Romanul, indiferent pentru ce formulă optează, trebuie să spună ceva despre condiția existențială a omului de azi și de ieri...” (*ibidem*, p. 293). Acestea sunt sfaturile pe care le dă criticul tinerilor scriitori: **să se reinventeze**. Să reinventeze critica literară ca instituție, să-i recâștige prestigiul și eficiența. Să reinventeze poezia și să-și formeze cititorii, dacă aceștia lipsesc. Prozatorii să folosească cuceririle noilor poetici și să treacă la formule noi de roman. Să-și reinventeze epica și să rescrie „povestea Marchizei care, la ora cinci, coboară din blocul ei de pe strada Sapienței și se îndreaptă, pentru a se întâlni cu cineva, spre Sfinții Voievozi...” (*ibidem*, p. 293). Miza e să nu se piardă literatura română.

Eugen Simion a creat cât o instituție de cultură. Proiectele-i sunt monumentale, opera e de o anvergură impresionantă, iar cultura umanistă la care a trudit o viață „«ține» *întregul împreună*” (Paul Cernat). Situat intim și organic în literatura română, Eugen Simion este pilonul de forță al unui sistem axiologic pus mereu la încercare de istorie. Spiritul lui drept, competența și autoritatea judecăților sale critice păstrează în echilibru dreapta cumpănă a valorilor. Dacă critica va avea viitor doar prin rezistența literaturii în timp, axioma e valabilă și în sens invers: literatura de calitate se salvează prin critică. Prin critici care reprezintă împlinirile de grație ale unei culturi, etalonul de forță al literaturii. Prin tot ce a realizat, Eugen Simion este, neîndoios, un etalon. Literatura postbelică îi datorează enorm.

Referințe bibliografice:

MINCU, Eugen. *Gălăgia demolatoare*. În: *Luceafărul*, nr. 22, 10 iunie, 1998. Reluat în: MINCU, Marin. *Cvasitratat de/spre literatură (A fi mereu în miezul realului)*. Pitești: Paralela 45, 2009.

SIMION, Eugen. *Fragmente VI*. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2010.

SIMUȚ, Ion. *Literaturile române postbelice*. Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2017.

ȚURCANU, Andrei. *Critice. Archeul marginii și alte narațiuni*. Chișinău: Cartier, 2020.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.- Hasdeu” al MECC.